

Ulla-Riitta Parikka

23.5.2003

## FRÅGOR I ANSLUTNING TILL TOLKNINGEN AV AKTA:S LÖNESÄTTNING

1

Nuvarande utbildningssystem

De utbildningskrav som lönerna i AKTA:s lönesättning bygger på har reviderats så att de motsvarar det nuvarande utbildningssystemet.

Högskoleexamina är enligt 1 § förordningen om högskolornas examenssystem (464/1998) *högre högskoleexamina, lägre högskoleexamina och yrkeshögskoleexamina*.

I förordningen finns en förteckning över högre och lägre högskoleexamina. Lagen om yrkeshögskoleexamina (255/1995) och lagen om försök med påbyggnadsexamina vid yrkeshögskolorna (645/2001) ger föreskrifter om yrkeshögskoleexamina.<sup>1</sup> Yrkeshögskoleexamina har ersatt de tidigare examina på institutnivå, men en lagfäst princip för jämförande av dessa examina saknas. En förteckning över nuvarande yrkeshögskoleexamina och påbyggnadsexamina finns som bilaga till promemorian.

I lagen om yrkesutbildning (630/1998) bestäms om yrkesinriktade grundexamina och lagen innehåller också bestämmelser om läroavtalsutbildning. De yrkesinriktade grundexamina föregicks av yrkesexamina på skolnivå, men inte heller i det här fallet finns det någon lagfäst princip för hur dessa skall jämföras. Yrkesinriktad grundexamen baserar sig på 3-årig utbildning, medan de tidigare utbildningarna på skolnivå i allmänhet var 1,5–2,5-åriga, beroende bl.a. på skolunderbyggnaden. De yrkesinriktade grundexamina finns förtecknade i undervisningsministeriets förordning om yrkesinriktade grundexamina (216/2001).<sup>2</sup>

Yrkesexamina och specialyrkesexamina är fristående examina inom vuxenutbildningssystemet. Bestämmelser om dem finns i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998). Dessa examina framgår av undervisningsministeriets förordning om den examensstruktur som avses i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (849/2002).<sup>3</sup>

Det är också möjligt att avlägga yrkesinriktade grundexamina som fristående examina, och de är i det fallet även sådana grundexamina som avses i för-

<sup>1</sup> De yrkeshögskoleexamina som oftast kommer i fråga är yrkeshögskoleexamen i företagsekonomi (tradenom), yrkeshögskoleexamen inom hälsovård och det sociala området (t.ex. sjukskötare, hälsovårdare, socionom, rehabiliteringsinstruktör) och yrkeshögskoleexamen i idrott (idrottsinstruktör).

<sup>2</sup> De allmännaste yrkesinriktade grundexamina är grundexamen inom företagsekonomi (merkonom), grundexamen i databehandling (datanom), grundexamen i rengöringsservice (lokalvårdare), grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen (närvårdare), grundexamen inom läkemedelsbranschen (farmanom), grundexamen i barn- och familjearbete (barnledare), grundexamen i idrott (idrottsledare) och grundexamen i ungdoms- och fritidsinstruktion (ungdoms- och fritidsinstruktör).

<sup>3</sup> Yrkes- och specialyrkesexamina är t.ex. yrkesexamen inom finansierings- och försäkringsbranschen, yrkesexamen för sekreterare, specialyrkesexamen i ekonomiförvaltning, yrkesexamen för anstaltsvårdare, yrkesexamen för skolgångsbiträde, yrkesexamen för familjedagvårdare, yrkesexamen för instrumentskötare och specialyrkesexamen i äldreomsorg.

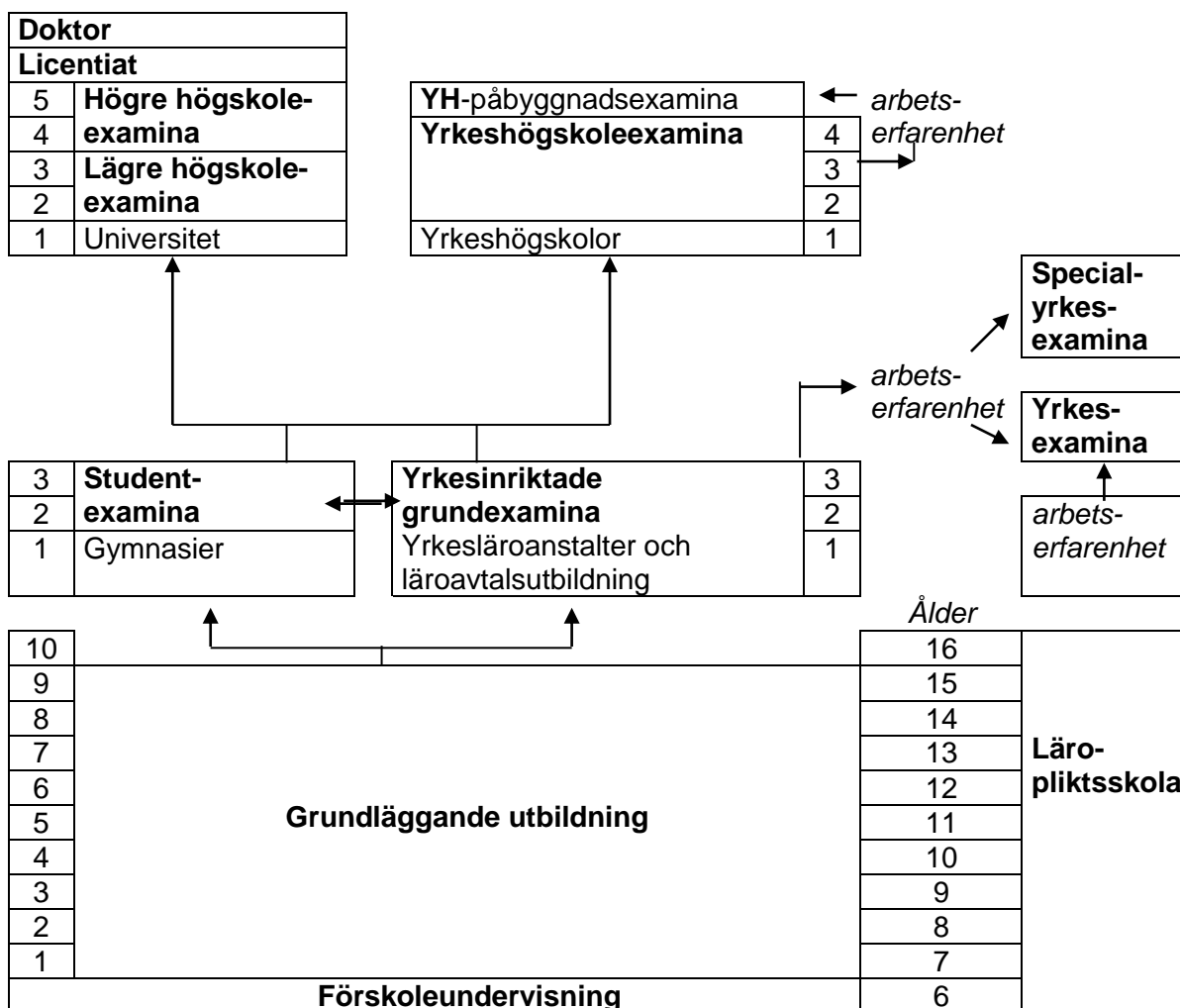
Parikka

23.5.2003

ordningen om yrkesinriktade grundexamina. Däremot jämställs yrkesexamina, specialyrkesexamina och yrkesinriktade grundexamina inte med varandra i lagen i övrigt, och någon regel om jämställande av dessa examina med examina på skolnivå enligt det gamla utbildningssystemet existerar inte heller. Om man t.ex. vill jämföra grundexamina och yrkesexamina sinsemellan, bör jämförelsen göras utgående från vilken beredskap examen ger för skötseln av uppgiften i fråga. Däremot kan omfattningen av olika examina inte jämföras i tid, t.ex. i studieveckor, eftersom yrkesexamina inte baserar sig på genomförda studieveckor.

En förteckning över nuvarande yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina områdesvis finns som bilaga till promemorian.

## UTBILDNINGSSYSTEM



Källa: Undervisningsministeriet, Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen, 15.3.2002

Parikka

23.5.2003

2

Formella behörighetsvillkor för tjänster och uppgifter och det nuvarande utbildningssystemet

## 2.1 Allmänt om behörighetsvillkor

Formella behörighetsvillkor för tjänster och uppgifter kan anges i en lag, förordning, instruktion eller i beslutet om inrättande av en tjänst, eller arbetsgivaren kan ha ställt dem i t.ex. platsannonsen. Arbetsgivarens krav på behörighet för uppgiften kan även framgå av t.ex. arbetsavtalet.<sup>4</sup>

En arbetsgivare kan inte ge avkall på lagenliga behörighetsvillkor, men däremot nog skärpa behörighetskraven i t.ex. sin egen instruktion. Alltför detaljerade och snäva behörighetsvillkor är det ändå skäl att undvika eftersom behörighetsvillkoren i så fall inte kan svara på förändringar i organisationen, uppgiften eller utbildningssystemen. De försvårar också rekryteringen och begränsar möjligheterna för myndigheten i fråga att välja den person som bäst lämpar sig för uppgiften. Oklara behörighetskrav med åtföljande tolkningssvårigheter kan också leda till sökande av ändring i onödan och göra tillsättningsprocessen långsammare.

Det finns skäl att ställa de formella behörighetsvillkoren för tjänster och uppgifter på en allmän nivå så att det finns spelrum, men så att de ändå är entydiga. Den myndighet som handhar valet kan efter behov precisera behörigheten i t.ex. platsannonsen.

## 2.2 Skäl att överväga motsvarigheten i nya och gamla examina

När behörighetsvillkoren ställs finns det bl.a. skäl att överväga om man, vid sidan av examen enligt det nya utbildningssystemet, godkänner examen enligt det tidigare gamla utbildningssystemet och under vilka förutsättningar, samt ta in detta i behörighetsvillkoren (t.ex. "minst lämplig yrkeshögskoleutbildning eller tidigare utbildning på institutnivå"), eftersom gamla och nya examina i allmänhet inte har jämförts med varandra i utbildningslagstiftningen.

Om det således t.ex. i instruktionen eller lagen endast krävs lämplig yrkeshögskoleexamen, är en person som avlagt tidigare examen på institutnivå inte formellt behörig för uppgiften. Om enbart yrkesinriktad grundexamen krävs är på motsvarande sätt en person som avlagt tidigare examen på skolnivå inte behörig för uppgiften, och om enbart yrkesexamen krävs är en person som avlagt yrkesinriktad grundexamen eller den tidigare examen på skolnivå inte heller behörig för uppgiften.

---

<sup>4</sup> Jfr punkt 3 nedan. De kompetenskrav som ligger som grund för lönesättningen stämmer inte nödvändigtvis alltid överens tjänstens/uppgiftens formella behörighetsvillkor. En person kan sålunda vara formellt behörig till en tjänst/uppgift t.ex. med stöd av lagen eller en övergångsbestämmelse, även om han inte fyller det kompetenskrav som föreskrivs i lönesättningen, och ett s.k. kompetensavdrag kan då göras i grundlönen.

Parikka

23.5.2003

När tjänsten/uppgiften besätts kan det betraktas som en allmän rättsprincip att en person som genomgått en högre eller bredare utbildning är behörig för en uppgift där det krävs en lägre eller snävare utbildning inom området. Således kan man t.ex. anse att en person som avlagt yrkeshögskoleexamen inom området i allmänhet är behörig för en uppgift för vilken det förutsätts tidigare utbildning på institutnivå inom området eller alternativt yrkesinriktad grundexamen eller yrkesexamen inom området. Ofta kunde man också anse att en person som avlagt yrkesinriktad grundexamen inom området är behörig för en uppgift där tidigare examen på skolnivå inom området förutsätts. I tolkningsfall kan man sträva efter att klarlägga innehållet i nuvarande och tidigare examina och utbildningar.

3

Behörighetsformuleringar i AKTA:s lönesättning

### 3.1 Kompetenskraven i lönesättningen och uppgiftens formella behörighetsvillkor

I AKTA:s lönesättning baserar sig lönen på olika krav på utbildningsnivå, dvs. kompetenskrav i lönesättningen. Kravens formulering kan variera i lönesättningspunkterna. Vad som avses med de olika formuleringarna framgår i första hand av § 3 mom. 1 i avlöningsskapitlet.

De kompetenskrav som i lönesättningen utgör grunden för avlöningen avviker i allmänhet från uppgifternas formella behörighetsvillkor (se punkt 2 ovan) genom att de är mer generella än de sistnämnda (främst uttryckta endast som krav på utbildningens miniminivå). I kompetenskraven i lönesättningen anges ofta också gamla och nya examina parallellt (kravet är t.ex. yrkeshögskoleexamen eller tidigare examen på institutnivå).

Med ordet "högskoleexamen" avses i lönesättningen yrkeshögskoleexamina samt lägre och högre högskoleexamina.

Om det i lönesättningspunkten enbart nämns t.ex. yrkeshögskoleexamen, avses uttryckligen endast denna högskoleexamen.

### 3.2 Formuleringar i lönesättningen

T.ex. uttrycket "*Kompetens: högskoleexamen*" i lönesättningen innebär att personen i fråga skall ha högskoleexamen, och om han eller hon inte har högskoleexamen, kan ett kompetensavdrag enligt § 4 i avlöningsskapitlet göras.

Uttrycket "*Uppgiften förutsätter i allmänhet yrkeshögskoleexamen eller tidigare examen på institutnivå*" är ett uttryck för svårighetsgraden i uppgifterna, och kompetenskravet i lönesättningspunkten är således inte en ovillkorlig lönegrund. Även om den person som sköter uppgiften saknar den examen som nämns i lönesättningspunkten, kan kompetensavdrag inte göras.

Särskilt i lönesättningsbilaga 3 och 4 som gäller personer inom social- och hälsovården formuleras kompetenskravet ofta som "*Av tjänsteinnehavaren/arbetstagaren förutsätts*". Detta innebär att det examenskrav som finns i

Parikka

23.5.2003

lönesättningen skall vara åtminstone ett av de formella behörighetsvillkoren för tjänsten/uppgiften (hänvisar således till t.ex. instruktionen eller de behörighetskrav som arbetsgivaren i övrigt ställer) och att personen i fråga har denna examen. Lönesättningspunkten kan över huvudtaget inte tillämpas, om kompetenskravet i lönesättningspunkten inte samtidigt utgör det formella behörighetsvillkoret för tjänsten/uppgiften. För vikarier m.fl. som inte fyller kompetenskravet kan man göra ett kompetensavdrag (avdrag för avsaknad av behörighet).

### 3.3 Personens examen skall vara lämplig för uppgiften

Med examen som nämns i lönesättningen avses alltid en sådan examen som *lämpar sig för uppgiften*, även om detta inte särskilt nämns i lönesättningspunkten. Det ovan nämnda konstateras i § 4 mom. 1 i avlöningsskapitlet (... saknar lämplig utbildning ... som anges där (i lönesättningen, övers. anm.).

Arbetsgivaren avgör om personen har en lämplig utbildning eller inte för uppgiften och om det t.ex. finns behov av att göra det kompetensavdrag (avdrag för avsaknad av behörighet) som avses i avlöningsskapitlet. Arbetsgivaren skall emellertid vara logisk i bedömningen av vad som är "lämpligt" i fråga om utbildningen. Om t.ex. en person har valts såsom kompetent till en uppgift, vars formella behörighetsvillkor är lämplig yrkesexamen på minst skolnivå och kompetenskravet i lönesättningspunkten är yrkesinriktad grundexamen eller tidigare examen på skolnivå, har man redan i valsituationen tagit ställning till om personens examen är lämplig för uppgiften, dvs. om han eller hon är "kompetent" (fyller kompetenskraven) vid tillämpningen av lönesättningen.

## 4

Tolkningar av lönesättningsbilaga 4 (personal inom socialvården etc.)

### 4.1 Lönesättningspunkten indelad i flera underpunkter efter utbildningskraven

I bilaga 4 är t.ex. "Sakkunniguppgifter inom socialvården" indelad i två lönesättningspunkter graderade efter den utbildning som förutsätts av tjänsteinnehavaren/arbetstagaren: av honom eller henne förutsätts a) högre högskoleexamen eller b) högskoleexamen (en annan högskoleexamen än i punkt a, dvs. yrkeshögskoleexamen eller lägre högskoleexamen).

Det formella behörighetsvillkoret för t.ex. en socialarbetartjänst är enligt förordningen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården bl.a. lämplig högre högskoleexamen eller socialvårdsexamen (= lägre högskoleexamen) och i instruktionen ingår ofta bara en hänvisning till denna förordning. Om den som valts till tjänsten som socialarbetare har

- högre högskoleexamen, bestäms lönen enligt punkt a.
- socialvårdsexamen eller någon annan lägre högskoleexamen som är förenlig med förordningens övergångsbestämmelser, bestäms hans eller hennes lön enligt punkt b.

Parikka

23.5.2003

I situationer när tjänstens formella behörighetsvillkor täcker den kompetens som nämns i flera olika lönesättningspunkter, avgör således tjänsteinnehavarens examen vilken punkt som skall tillämpas.

Om det däremot är fråga om t.ex. en tjänst som pedagogisk handledare vid grundskolan vars formella behörighetsvillkor t.ex. är lämplig yrkeshögskoleexamen (finns inga behörighetsvillkor i lag), och den som valts till tjänsten har socionomexamen (avlagd vid yrkeshögskola), bestäms lönen enligt punkt b under "Sakkunniguppgifter inom socialvården". Om den som utses till tjänsten i detta fall har högre högskoleexamen, bestäms lönen ändå enligt punkt b, eftersom den högre högskoleexamen som nämns i punkt a inte förutsatts för tjänsten.

På grund av de strukturella ändringarna i bilaga 4 finns det skäl att på lokal nivå granska de nuvarande formella behörighetsvillkoren för tjänsterna/uppgifterna efter behov och jämföra dessa med de kompetenskrav som ligger som grund för lönen i de olika punkterna i lönesättningen.

#### 4.2 Precisering av tillämpningsdirektivet för basserviceuppgifterna inom social- och hälsovården

Till punkten "Basserviceuppgifter inom social- och hälsovården" (04PER010) har fogats ett tillämpningsdirektiv enligt vilket lönen i vissa fall bestäms enligt en lönesättningspunkt för utbildade.

I tillämpningsdirektivet avses den gamla tolkningen av § 3 mom. 1 i avlöningskapitlet som gäller bestämning av rätt lönesättningspunkt. Enligt tolkningsprincipen bestäms tjänsteinnehavarens/arbetstagarens grundlön enligt den lönesättningspunkt vars uppgifter han eller hon huvudsakligen (i praktiken över hälften av tiden) utför, under förutsättning att också de övriga kraven (t.ex. utbildningskravet) i lönesättningspunkten uppfylls. Utifrån detta bestäms grundlönen för en utbildad skötare/vårdare som omfattas av bilaga 3 eller 4, oberoende av hans eller hennes tjänste- eller uppgiftsbeteckning, enligt den lönesättningspunkt i bilaga 3 eller 4 där den omsorgsutbildning som förutsatts av honom eller henne anges, förutsatt att alla följande tre förutsättningar uppfylls:

- arbetsgivaren har förutsatt sådan vård- eller omsorgsutbildning som anges i lönesättningspunkten
- personen i fråga har den utbildning som förutsätts
- mer än hälften av arbetsuppgifterna är vård- eller omsorgsuppgifter som anges i lönesättningspunkten

Avsikten med tillämpningsdirektivet har inte varit att utvidga tolkningsprincipen och inte heller att ändra den i något avseende.

På basis av detta bestäms t.ex. lönen för en person som arbetar under beteckningen hemvårdare (beteckningen nämnd i punkt 04PER010) enligt punkt b i 04SOS06A/Yrkesuppgifter inom socialvården, vilken gäller utbildade vårdare, om han eller hon t.ex. har närvårdarexamen och arbetsgivaren även har förutsatt sådan examen och om över hälften av uppgifterna be-

står av sådan vård- och omsorgsuppgifter och andra uppgifter inom omsorgen som avses i punkt 04SOS06A.

Däremot bestäms lönen enligt punkt 04PER010/Basserviceuppgifter inom social- och hälsovården för t.ex. den som arbetar under beteckningen anstaltsbiträde och som har en examen på skolnivå baserad på 2-årig utbildning (den tidigare utbildningen; den nuvarande är 3-årig och leder till grundexamen inom rengöringsservice) och vars huvudsakliga uppgiftsområde är städning, matutdelning etc. I detta fall uppgår personens uppgifter inte till mer än hälften av sådana vård- och omsorgsuppgifter och andra uppgifter inom omsorgen som avses i lönesättningspunkt 04SOS06A (utbildade vårdare) och den examen som förutsätts för uppgiften som anstaltsbiträde och som personen har kan inte anses vara en sådan lämplig examen som avses i lönesättningspunkten för utbildade vårdare. Notera dessutom att grundlönen för basservicepersonalen inom social- och hälsovården har varit högre än lönen för dem som arbetar inom andra basserviceuppgifter i lönesättningen, eftersom det i deras uppgifter ofta ingår också en viss grad av omsorgsuppgifter.

Lönen för t.ex. ett skolgångsbiträde (utför skolgångsbiträdesuppgifter, dvs. omsorgsuppgifter) bestäms enligt punkt 04SOS06A/Yrkesuppgifter inom socialvården, punkt b, om det av biträdet förutsätts yrkesexamen för skolgångsbiträde alternativt lämplig yrkesinriktad grundexamen eller lämplig tidigare examen på skolnivå, och han eller hon har t.ex. barnskötarexamen eller ovan nämnda yrkesexamen för skolgångsbiträde.